सर्व्वे सर्व्वास्वपत्यानि जनयन्ति सदा नराः। वाङ्मैथुनमेथा जन्म मरणञ्च समं नृणां।
इदमार्षं प्रमाणञ्च ये यजामह इत्यपि। तस्माच्छीलं प्रधानेष्टं विदुर्य्ये तत्त्वदर्शिनः।
प्राङ्नाभिवर्द्धनात् पुंसो जातकर्म्म विधीयते। तदाऽस्य माता सावित्री पिता त्वाचार्य्य उच्यते।
तावच्छूद्रसमो ह्येष यावद्वेदे न जायते। तस्मिन्नेवं मतिर्द्वैधे मनुः स्वायम्भुवोऽब्रवीत्। १२४८५
कृतकृत्याः पुनर्व्वर्णा यदि वृत्तं न विद्यते। सङ्करस्तत्र नागेन्द्र बलवान् प्रसमीक्षितः।
येत्वदानीं महासर्प्प संस्कृतं वृत्तमिष्यते। तं ब्राह्मणमहं पूर्व्वमुक्तवान् भुजगोत्तम।
॥ सर्प्प उवाच ॥ श्रुतं विदितवेद्यस्य तव वाक्यं युधिष्ठिर। भक्षयेयमहं कस्माद्भ्रातरं ते वृकोदरं।
इति श्रीमहाभारते आरण्यपर्व्वणि आजगरपर्व्वणि अजगरयुधिष्ठिरसंवादेऽशीत्यधिकशततोऽध्यायः॥ १८० ॥
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ भवानेतादृशो लोके वेदवेदाङ्गपारगः। ब्रूहि किं कुर्व्वतः कर्म्म भवेद्गतिरनुत्तमा।
॥ सर्प उवाच ॥ पात्रे दत्त्वा प्रियाण्युक्त्वा सत्यमुक्त्वा च भारत। अहिंसानिरतः स्वर्गं गच्छेदिति मतिर्म्मम। १२४९०
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ दानाद्वा सर्प सत्याद्वा किमतो गुरु दृश्यते। अहिंसाप्रिययोश्चैव गुरुलाघवमुच्यतां।
॥ सर्प उवाच ॥ दानञ्च सत्यं तत्त्वं वा अहिंसा प्रियमेव च। एषां कार्य्यगरीयस्त्वाद्दृश्यते गुरुलाघवं।
कस्माच्छिद्दानयोगाद्धि सत्यमेव विशिष्यते। सत्यवाक्याच्च राजेन्द्र किञ्चिद्दानं विशिष्यते।
एवमेव महेष्वास प्रियवाक्यान्महीपते। अहिंसा दृश्यते गुर्व्वी ततश्च प्रियमिष्यते।
एवमेतद्भवेद्राजन् कार्य्यापेक्षमनन्तरं। यदभिप्रेतमन्यत्ते ब्रूहि यावद्ब्रवीम्यहं। १२४९५
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथं स्वर्गे गतिः सर्प कर्म्मणाञ्च फलं ध्रुवं। अशरीरस्य दृश्येत प्रब्रूहि विषयांश्च मे।
॥ सर्प उवाच ॥ तिस्रो वै गतयो राजन् परिदिष्टाः स्वकर्म्मभिः। मानुष्यं स्वर्गवासश्च तिर्य्यग्योनिश्च तत्त्रिधा।
तत्र वै मानुषाल्लोकाद्दानादिभिरतन्द्रितः। अहिंसार्थसमायुक्तैः कारणैः स्वर्गमश्नुते।
विपरीतैश्च राजेन्द्र कारणैर्म्मानुषो भवेत्। तिर्य्यग्योनिस्तथा तात विशेषश्चात्र वक्ष्यते।
कामक्रोधसमायुक्तो हिंसालोभसमन्वितः। मनुष्यत्वात् परिभ्रष्टस्तिर्य्यग्योनौ प्रसूयते। १२५००
तिर्य्यग्योन्याः पृथग्भावो मनुष्यार्थे विधीयते। गवादिभ्यस्तथाऽश्वेभ्यो देवत्वमपि दृश्यते।
सोऽयमेता गतीस्तात जन्तुश्चरति कार्य्यवान्। नित्ये महति चात्मानमवस्थापयते द्विजः।
जातो जातश्च बलवान् भुङ्क्ते चात्मा स देहवान्। फलार्थस्तात निस्पृक्तः प्रजालक्षणभावनः।
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ शब्दे स्पर्शे च रूपे च तथैव रसगन्धयोः। तस्याधिष्ठानमव्ययो ब्रूहि सर्प यथातथं।
किं न गृह्णासि विषयान् युगपत्त्वं महामते। एतावदुच्यतां चोक्तं सर्व्वं पन्नगसत्तम। १२५०५
॥ सर्प उवाच ॥ यदात्मद्रव्यमायुष्मन् देहसंश्रयणान्वितं। करणाधिष्ठितं भोगानुपभुङ्क्ते यथाविधि।
ज्ञानञ्चैवात्र बुद्धिश्च मनश्च भरतर्षभ। तस्य भोगाधिकरणे करणानि निबोध मे।
मनसा तात पर्य्येति क्रमशो विषयानिमान्। विषयायतनस्थेन भूतात्मा चेत्रनिःसृतः।
तत्र चापि नरव्याघ्र मनो जन्तोर्व्विधीयते। तस्माद्युगपदत्रास्य ग्रहणं नोपपद्यते।
स आत्मा पुरुषव्याघ्र भ्रुवोरन्तरमाश्रितः। बुद्धिं द्रव्येषु सृजति विविधेषु परावरां। १२५१०